

STADSHOLMEN

TYPHON 7

Västerlånggatan 56

GAMLA STAN

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

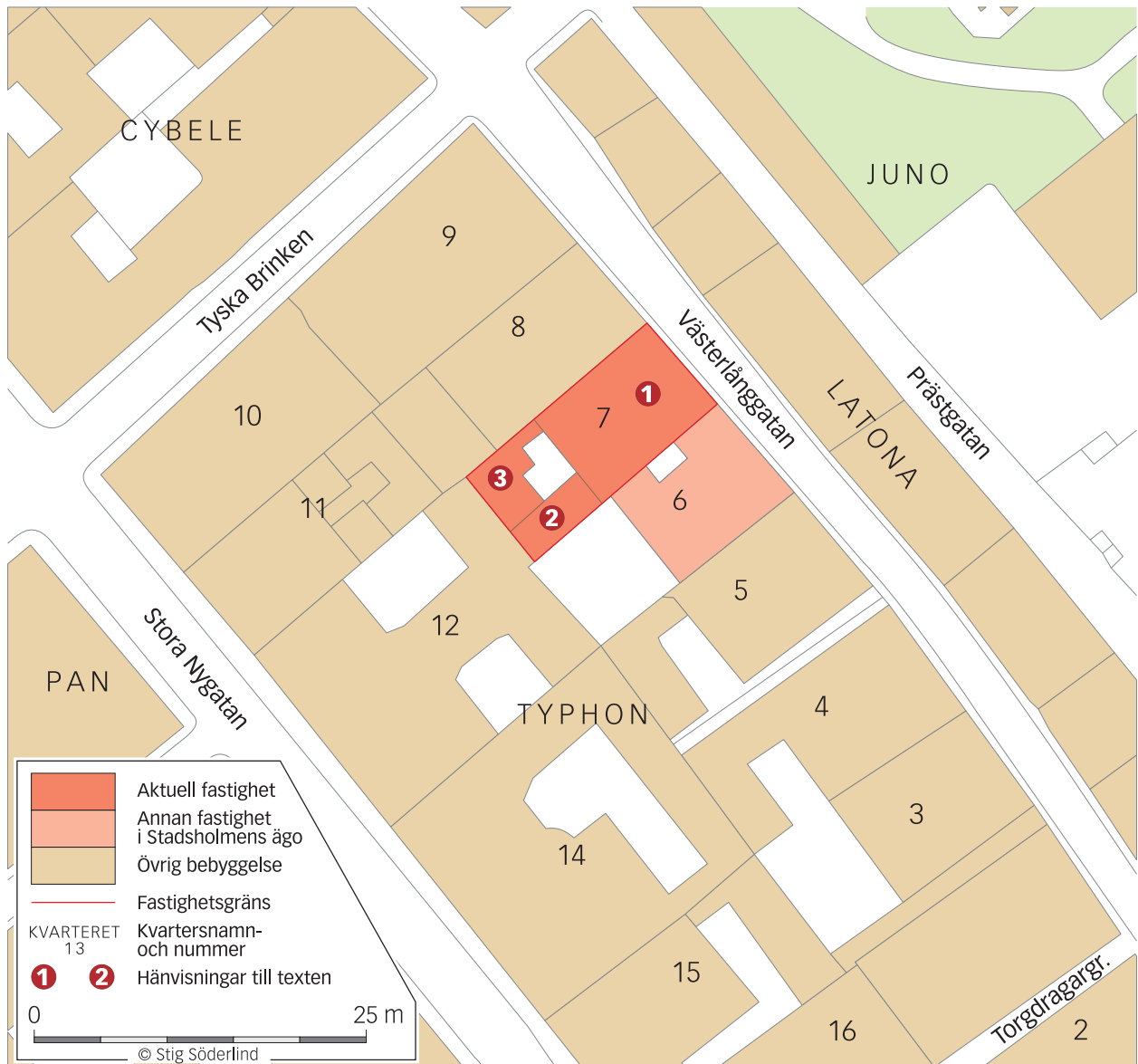
Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

- 1 GATHUSET**
- 2 DEN SÖDRA FLYGELN**
- 3 DEN VÄSTRA LÄNGAN OCH DET NORRA TRAPPHUSET**

FASADEN ÄR SLÄTPUTSAD I TVÅ FÄRGER. EFTER OMBYGGNADEN 1780 PRYDDES FASADEN MED ANKARSLUTAR DÄR ÅRTALET ANGES. PORTALEN ÄR FRÅN SAMMA OMBYGGNAD. FOTO: J.MALMBERG

Fastighetens exteriör och planlösning präglas till stor del av den ombyggnad som stadskirurgen Fredrich Krey lät genomföra 1780. I flera av våningarna finns välbevarade interiörer från denna tid, även om 1800-talets ombyggnader har präglat stora delar av den fasta inredningen.

Från före stadsbranden 1625 återstår medeltida murverk i källare och bottenvåning. I fastigheten finns också flera dörrblad av senrenässanstyp, troligen från den ombyggnad efter branden som genomfördes på 1630-talet. Inredningarna speglar boendemiljön för stadens relativt välbärgade handelsmän och hantverkare under framför allt 1700-1800-talet.

Typhon 7 är en del av Gamla stans unika och omistliga bebyggelse och är blåvärderad enligt

Stockholms Stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Detta innebär att fastigheten har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Under flera hundra år var Gamla stan Stockholms centrum. Medeltidens bebyggelse bestod av hus i trä eller tegel, ofta med torvtak. Till husen fanns många gånger källare med väggar av natursten och tegelvalv eller bjälktak. Tegelhusens fasader var inte putsade

MÅLAD RENÄSSANSDÖRR FRÅN 1630-TALET, URSPRUNGLIGEN FRÅN TYPHON 7 MEN SEDAN 1979 I STOCKHOLMS STADSMUSEUMS SAMLINGAR. INVENTARIENUMMER 47250. FOTO: FÖREMÅLSDATABASEN.

och kunde ha dekor i form av blinderingar, formtegel eller mönstermurning. Den medeltida, oregelbundna stadsplanen är ännu i dag mycket väl bevarad och många hus har i hög utsträckning kvar medeltida murverk bakom senare tiders fasadutformningar och inredningar.

Det expansiva 1600-talet, när Sverige utvecklades till en stormakt, gav en annan prägel åt staden med flera nybyggen men också modernisering av de äldre husen. Byggnaderna fick stora vindar i flera våningar med höga, branta tak och ofta en dekorativ fasadutsmückning i natursten. Samtidigt anpassades de nybyggda husen längs framför allt Nygatorna i väster till en reglerad stadsplan.

Under 1700-talets mitt och senare hälft byggdes husen ofta på med en våning. Vindarna var nu mindre och taken flackare. Fasaderna utfördes släta och putsade, och rummen inreddes med kakelugnar och snickerier som till stor del finns bevarade i dag. Vid 1800-talets senare del och under tidigt 1900-tal fick många byggnader fasader med tidstypiska dekorer i stuck eller puts och bottenvåningarna gjordes ofta om till butiksfasader med stora skyltfönster.

Gamla stan hotas – och räddas

Under senare delen av 1800-talet försköts stadens centrum till Norrmalm. Gamla stan började att successivt förslummas och många diskussioner fördes om stadsdelens sanitära förhållanden. Det kom till och med förslag om att riva stora delar och bygga helt nytt. När de nya stadsdelarna på malmarna växte fram omkring 1900 blev problemen i Gamla stan ännu mer uppenbara, men de enskilda fastighetsägarna var inte villiga att bekosta saneringarna. Samfundet S:t Erik – som bildades 1901 och arbetade för att väcka intresse för stadens kulturhistoriskt värdefulla miljöer oroades för stadsdelens framtid och tog på 1930-talet initiativet till att bilda AB Stadsholmen. Det nya bolaget fick i uppdrag att förvärva, restaurera och modernisera bebyggelsen med hänsyn bland annat till kulturhistoriska värden. De första åtgärderna i stor skala genomfördes i kvarteret Cepheus och flera av de genomförda renoveringarna har varit goda exempel, inte minst de allra första insatserna som gjordes.

I dag är Gamla stan med sina många bevarade tidslager och hus med en lång och omväxlande byggnadshistoria ett historiskt dokument av oersättligt värde.

HISTORIK

Tiden fram till 1780

Typhon 7 och dess ägare kan följas i de skriftliga källorna ner i 1500-talet. Innan den stora branden som härjade i Gamla stans västra delar år 1625 var fastigheten i olika adliga familjers ägo, till exempel Johan Åkesson Natt och Dag och Erik Soop med hustrun Anna Jöransdotter Posse. Efter branden tvistade flera parter om äganderätten till det avbrända stenhuset med tomt. På 1630-talet var fastigheten i handelsmannen Petter Hanssons ägo, och förmodligen renoverade han huset efter branden. Petter Hansson

RENÄSSANSDÖRR FRÅN 1630-TALET MED FODER FRÅN 1700-TALET.
FOTO: G. FREDRIKSSON 1993, S93-0501:1.

RENÄSSANSDÖRR FRÅN 1600-TALET FÖRRA HÄLFT MED FODER
FRÅN 1700-TALET. FOTO: G. FREDRIKSSON 1993, S93-0501:7

kom från Slesvig och var klädeshandlare. Han bodde själv i huset med sitt tjänstefolk, sammanlagt 11 personer. I fastigheten ingick då halva den gränd som före branden funnits mellan Typhon 7 och Typhon 8. Efter Petter Hanssons död 662 bodde sonen Johan, adlad Rosenhoff i fastigheten som sedan ärvdes inom samma släkt till 1734 då den såldes till guldsmedsmästaren Johan Wittkopf.

Under 1600-talet och fram till 1780 var gathuset tre våningar högt med en två våningar hög gavel mot gatan. Uppgifter från grannfastigheten Typhon 6 tyder på att gaveln haft en skulptural utsmyckning med utskjutande voluter av sandsten. Entréporten vid Västerlånggatan hade en omfattning av huggen sten. Förmodligen fanns en flygel (nr 2 på kartan) redan under 1600-talet. Från 1700-talets mitt finns utförligare uppgifter om byggnaderna på tomten. Inom gathuset (Nr 1) och den sammanbyggda flygeln (Nr 2) fanns i bottenvåningen fem rum och en bagarstuga. De två våningarna ovanför innehöll fem rum var. Vissa rum hade bjälktak, andra gipsade tak. Till våning 1 trappa var uppgång på stentrappa, där ovanför på trätrappor. På den nedre vinden fanns vindspel och tross, taket var tegeltäckt. Västerut på gården stod en bagarstuga (Nr 3).

Fredrich Kreys ombyggnad 1780

1780 lät den dåvarande ägaren, stadskirurgen Fredrich Krey, genomföra en stor ombyggnad. Gathuset och flygel byggdes på med en fjärde våning och takfallet lades om. Planlösningen och trapploppet förändrades och nya fönster, kakelugnar och paneler sattes in i flera av rummen. Även porten mot gatan byttes ut. På vinden inreddes kök och flera kammare med gipsade tak. Byggherrens namn och året 1780 i ankarslutar pryder fasaderna mot gata och gård.

1800-tal och senare

På 1850-talet inrättades butiker i bottenvåningen. Samtidigt fick flera bostadsrum tidsenliga snickerier och nya kakelugnar. Det lilla gårdshuset i väster (Nr 3) byggdes på till tre våningars höjd och här inreddes verkstadslokaler. I flygeln sattes en spiraltrappa av järn in. Under 1800-talet och tidigt 1900-tal drogs gas, el, kallt vatten och avlopp in i huset. En WC per våningsplan installerades. År 1958 inreddes handbjälksvinden i gathuset till konstnärateljéer och flera takfönster togs upp.

Fastigheten förvärvades 1972 av Stockholms stad. Under 1970-talet påbörjades ett samarbete mellan Stadsholmen och Stadsmuseet som innebar att i

RUMMET HAR KORVBÄGIGA FÖNSTER MED SMYG- OCH BRÖSTPANELER FRÅN 1700-TALET. TAKLISTEN, FÖNSTERFODREN OCH FÖRMODLIGEN BRÖSTPANELEN ÄR SAMTIDA. PARDÖRRARNA OCH TAKROSETTEN ÄR FRÅN 1800-TALET. FOTO: G. FREDRIKSSON 1993, S93-0490:12.

GÅRDEN SEDD UPPIFRÅN. TILL VÄNSTER SYNS DEN SÖDRA FLYGELN MED GENOMBRUTEN BOTTENVÅNING MOT GRANNENS GÅRD. FOTO: G. FREDRIKSSON, SSM. 5-93: 0502:4

HELFRANSK LÄGENHETSDÖRR FRÅN 1700-TALET MED SAMTIDA DÖRRFODER OCH GÅNGJÄRN. DÖRREN HAR Fyllningar med NUPNA HÖRN. FOTO: J. MALMBERG.

GÅRDEN ÄR BELAGD MED SMÅGATSTEN. PÅ BILDEN SYNS DEN VÄSTRA LÄNGAN OCH DET NORRA TRAPPHUSET, MARKERADE MED NR 3 PÅ KARTAN. FOTO: J. MALMBERG.

låneunderlaget för statliga tilläggsån skulle en kulturhistorisk inventering med historisk utredning ingå. De första fastigheterna där detta genomfördes var Typhon 6 och 7 år 1977. Renoveringen påbörjades 1979. Fastigheten saknade centralvärme och varmt vatten. Lägenheterna fick moderna kök och våtutrymmen vilket i vissa fall innebar nya innerväggar inom befintliga rum. En förbindelse till grannfastigheten Typhon 6 gård togs upp genom gårdsflygeln. Förslag till skyddsföreskrifter upprättades inför en eventuell byggnadsminnesförklaring som ej kom till stånd.

BYGGNADSBESKRIVNING

Tomten är bebyggd med ett fyra våningar högt gathus vid Västerlånggatan (Nr 1), sammanbyggt med en lika hög flygel längs den sydöstra tomtragränsen

(Nr 2). Gården ramas vidare in av ett vinklat, tre våningar högt gårdshus samt ett trapphus (Nr 3). Under samtliga byggnader finns välvda källare varav de under gathuset är medeltida. Gården är belagd med smågatsten.

Gathuset (Nr 1 på kartan)

Exteriör

Byggnaden har plåtklätt tak med två kupor mot gården och tre mot gatan. Gatufasaden är slätputsad med ett profilerat våningsband mellan bottenvåningen och våning 1 trappa. Bottenvåningen och en bit upp ovanför våningsbanden är avfärgat i grått. På våning 1 trappa har fönsteröppningarna profilerade överliggare. Ankar slutar bilden texten A O 1780 mellan andra och tredje våningen. Portalen med helfransk dörr härrör från 1780. Den översta våningens fönster

har äldre beslag, liksom förmodligen bågar och karmar. Gårdsfasaden är slätputsad med bokstäverna F R K bildade av ankarslutar (texten fortsätter på flygelns fasad med bokstäverna R E Y). Ankarslutar av 1600-talstyp är synliga på våning 1 och 2 trappor.

Interiörer

Trapploppet med steg och vilplan av kalksten fick sin form 1780. Lägenhetsdörrarna är hel- och halvfranska dörrblad från 1700- och 1800-talet med samtida foder. På den nedre vinden finns ett äldre dörrblad med två utanpåliggande fyllningar, S-formade gångjärnsbeslag och samtida dörrfoder.

I lägenheterna finns flera dörrblad av senrenässanstyp, förmodligen från 1630-talet, varav en är skulpterad. Ytterligare en renässansdörr med skulpterad dekor och bemålning togs vid renoveringen 1979 in till Stadsmuseets samlingar. Flera lägenheter innehåller också inredning från 1780-års ombyggnad i form av putsdragna taklister, helfranska dörrar samt stickbågiga fönster med smygpaneler och samtida foder. Det finns också enhetliga interiörer från 1800-talets mitt bestående av kakelugnar, takrosetter, bröstpaneler och pardörrar.

Södra flygeln (Nr 2 på kartan)

Byggnaden är fyra våningar hög med slätputsade fasader och ankarslutar av 1600-talstyp på våning 1 trappa. Bokstäverna R E Y i ankarslutar sitter i fasaden, se ovan. Det finns två kupor mot gården på nedre vinden. Bottenvåningen är sedan 1970-talet genombruten mot gården i söder som tillhör grannen, Typhon 6. Fönsteröppningarna har relativt nya bågar. Interiörerna har snickerier och taklister från 1700- och 1800-talet. Spiraltrappan av gjutjärn är från 1860-talet.

Västra längan och norra trapphuset

(Nr 3 på kartan)

Byggnaden är tre våningar hög med slätputsad fasad och fönster i murlivet. Samtliga fönsterbågar är relativt moderna. Interiörerna innehåller enstaka snickerier från 1700- och 1800-talet. Trapphusbyggnaden är två våningar hög med plättäckt pulpettak och två dörröppningar i nedervåningen. I den övre våningen finns en stickbågig fönsteröppning med äldre karm, bågar och beslag. Ovanför fönsteröppningen följer ett profilerat listverk takets form. Interiören är inte känd.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.